

УДК 658:336.71

П. Є. Житний, д-р екон. наук, С. М. Шаповалова, канд. екон. наук, Г. М. Карамішева, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

ФУНКЦІОНАЛЬНО-ВАРТІСНИЙ АНАЛІЗ У РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

У статті розглянуто зміст та методику застосування функціонально-вартісного аналізу в ризик-менеджменті банку з урахуванням специфіки банківської діяльності, уточнено визначальну роль функціональної складової у продуктово-функціональній структурі банку.

Ключові слова: банк, доходи та витрати банку, процентна маржа, продуктово-функціональна структура, функціонально-вартісний аналіз.

Постановка проблеми. До недавнього часу відносно невисока вартість ресурсів і суттєві обсяги їх залучення на фоні недостатньої конкуренції дозволяли банкам заробляти значну процентну маржу, а тому не надто піклувалися про непропорційне зростання витрат. Тобто головною метою банків до недавнього часу було розширення регіонів присутності і збільшення своєї частки на банківському ринку.

Сьогодні ж поступове підвищення конкуренції спричинило зниження рівня процентних ставок, які обмежили маржу банків, і зумовило необхідність управління витратами з метою зниження ризиків недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку.

Сьогоднішня загальнобанківська тенденція знайшла відображення і в "Методичних рекомендаціях щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України", затверджених постановою НБУ від 02.08.2004 № 361. У них зазначено, що ризик (з точки зору банку) – це потенційна можливість недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх або внутрішніх чинників. Такі збитки можуть бути прямими (втрата доходів або капіталу) чи непрямими (накладення обмежень на здатність організації досягати своїх бізнес-цілей) [5].

Недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку значною мірою залежить від рентабельності банківської діяльності, а тому й від рівня витрат, понесених на створення банківського продукту (зокрема й на забезпечення функціонування його фронт- і бек-офісів). Отже, сучасний комерційний банк являє собою систему взаємопов'язаних структур – продуктово та функціональну, мінімізація витратного характеру яких і здатна створити умови для підвищення вартості його власного капіталу.

Загальновідомо, що інструментом зниження витрат щодо створення та просування продукту на ринок, зокрема й підвищення ефективності комерційної діяльності є функціонально-вартісний аналіз (далі – ФВА) [2; 3]. У даному випадку не є винятком банківська діяльність, а отже, – підвищення її ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на велику кількість публікацій, присвячених застосуванню ФВА в загальноекономічному сенсі [2–4; 7–10 та ін.], кількість наукових досліджень, що відображають специфіку застосування цього виду управлінського аналізу в комерційному банку, є досить обмеженою [1] та вимагає подальшого розвитку, а в деяких про застосування цього виду управлінського аналізу лише згадується. Такі обставини гальмують розвиток системи ризик-менеджменту в банках України та створюють умови для накладення обмежень на їх здатність досягати своїх бізнес-цілей.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Досліджуючи специфіку застосування ФВА в комерційному банку, слід зазначити, що згадані наукові праці, присвячені вирішенню вищезазначеної проблеми, не висвітлюють складності взаємопов'язаної продуктово-функціональної структури комерційного банку, яка створює умови для створення вартості його власного капіталу.

Тому **метою статті** є відображення методики ФВА в контексті продуктово-функціональної структури ризик-менеджменту сучасного комерційного банку.

Виклад основного матеріалу. Функціонально-вартісний аналіз (далі ФВА) є інструментом управлінського аналізу, призначення якого – постачання інформації управлінським службам (на місця, де безпосередньо здійснюється управлінський вплив на об'єкт управління). Завдання, що вирішує ФВА в банку, найдоцільніше відобразити за допомогою схеми (рис. 1).

У забезпеченні оптимізації “функціональної” та “продуктової” структури банку на основі аналізу собівартості і прибутковості банківських продуктів, клієнтських сегментів, каналів збуту “функціональна” структура банку є визначальною, оскільки поняття прибутковості банківського продукту є дуже дефіністичним. Це пов'язано з тим, що “реалізація” пасивних (депозитних) банківських продуктів має переважно витратний характер, а активних (кредитних) – дохідний. До того ж цілком зрозуміло, що існування доходу від реалізації активного банківського продукту визначається наявністю депозитної діяльності. Це пов'язано зі специфікою банківської діяльності, що характеризується певними відмінностями від переважної більшості підприємницької діяльності, та полягає у посередництві – залученні та розміщенні коштів, котра визначена на законодавчому рівні [6]. Отже, пошук ефективності у продуктово-функціональній структурі комерційного банку слід шукати у його функціональній складовій (рис. 2).

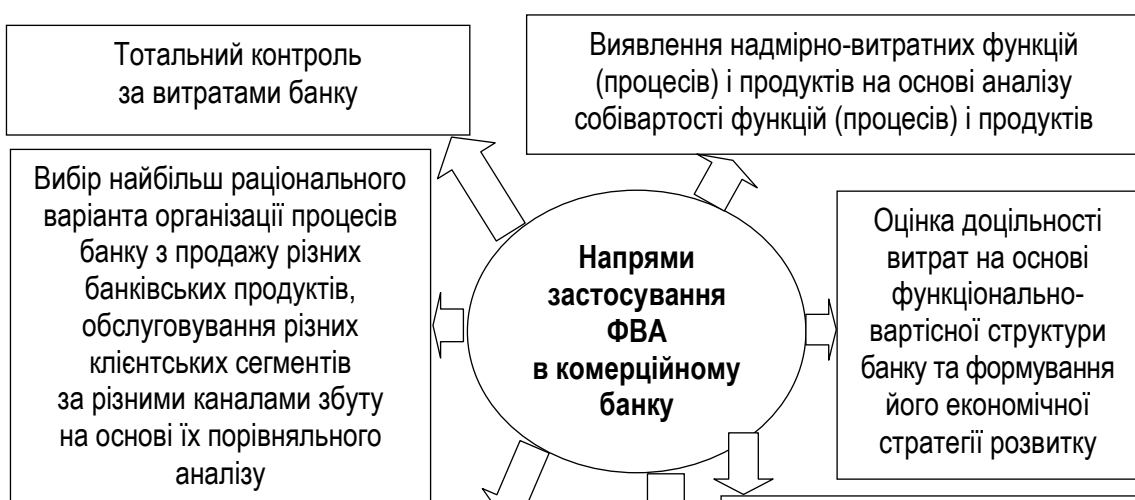

Рис. 1. Завдання, які вирішує ФВА в банку

Джерело: складено авторами.

Рис. 2. Забезпечення ефективності банківської діяльності на основі аналізу його продуктивно-функціональної структури

Джерело: складено авторами.

Витрати, що напряму формують вартість банківського продукту, належать до процентних витрат і становлять досить нескладну економічну категорію – прямі витрати, які напряму відносять на його вартість.

Різниця між процентними доходами та процентними витратами формує процентну банківську маржу, що визначає рентабельність банківського продукту.

Здебільшого рівень банківської маржі, що визначає рентабельність банківського продукту, формується завдяки непрямим витратам, виникнення яких пов'язане з функціонуванням того чи іншого банківського функціонального підрозділу (фронт-офісу – прямо, бек-офісу – опосередковано).

Функціонально-вартісний аналіз (ФВА) або Activity Based Costing (ABC) в контексті продуктивно-функціональної структури розглядає банк як структуровану послідовність процесів, які, з одного боку, споживають ресурси

(робочу силу, матеріали, інформацію, устаткування), а з іншого – мають певний результат (рис. 3). Враховуючи те, що поняття дохідності банківського продукту є дуже дефіністичним, центральна ідея ФВА переносить акценти з продукту на функції банку, тому в його основу покладено облік витрат банку по процесах і функціях. Згідно з методикою ФВА розрахунок собівартості об'єктів витрат здійснюється шляхом розподілу витрат спочатку на процеси, а потім на об'єкти витрат (а точніше – рівень “первинної” маржі, що формується за рахунок активно-пасивних операцій) (див. рис. 3).

Саме тому в банківському секторі поширеним є підхід рентабельності робочого місця, згідно з яким розрахунок вартості конкретного процесу здійснюється на підставі повної вартості одиниці робочої сили і часу, який витрачається на виконання цього процесу (функції) – Time-Driven ABC – costing (рис. 4).

Використання цього методу дозволить банку виявити причини втрати доходу, а значить, провести оптимізацію витрат. Спільне застосування цього методу з ефективним управлінським обліком процентних доходів і витрат у розрізі об'єктів витрат банку дозволить оцінити не лише собівартість, але й прибутковість об'єктів витрат.

Скорочення витрат на продуктово-функціональну структуру банку полягає в зменшенні усіх статей бюджету витрат на певний відсоток, який встановлюється по банку в цілому. Проте цей підхід є екстенсивним і має очевидні обмеження. Надмірне зниження витрат призводить до різкого зменшення як ефективності функціонування окремих підрозділів банку, так і банку в цілому. Крім того, на сьогодні можливості екстенсивного зниження витрат у більшості банків повністю вичерпані.

Рис. 3. Методика функціонально-вартісного аналізу (ФВА) в банку

Джерело: складено авторами.

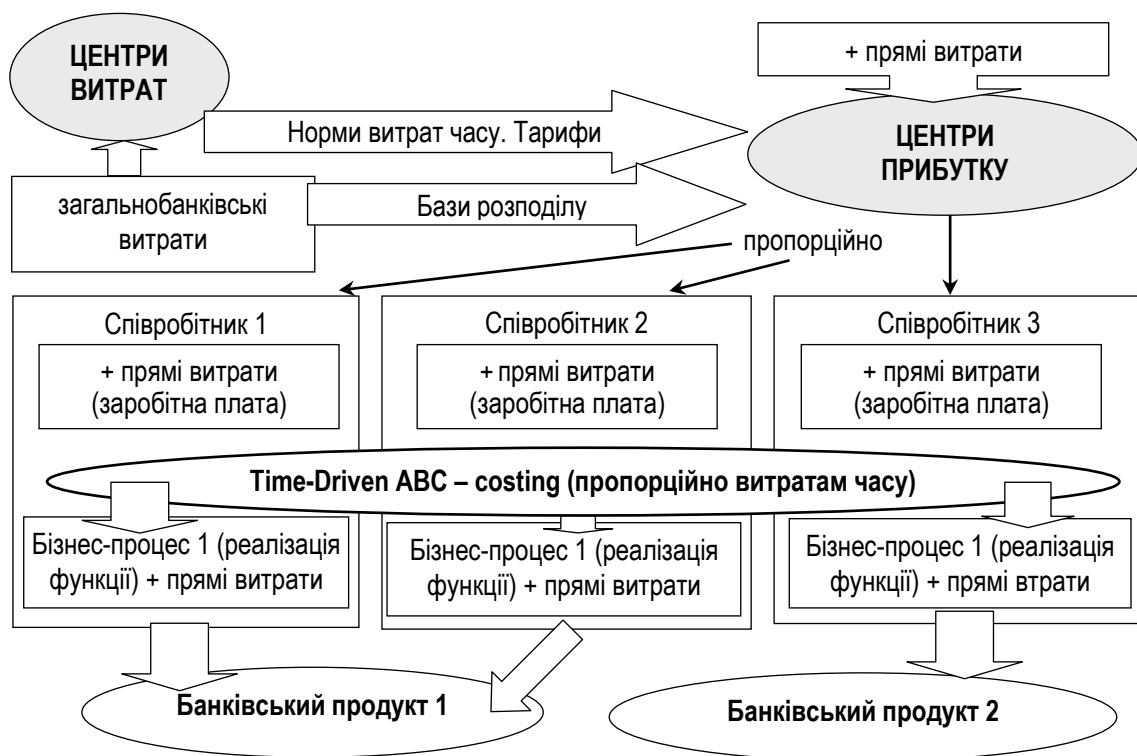

Рис. 4. Розподіл витрат між банківськими продуктами на основі Time-Driven ABC-costing у банку

Джерело: складено авторами.

Подальше зниження витрат на продуктово-функціональну структуру банку можливе тільки інтенсивним шляхом, тобто шляхом підвищення ефективності витрат банку, що означає збільшення операційних прибутків на одну одиницю витрат.

Висновки. Таким чином, кожний із підрозділів банку виконує функції, що визначені для нього як основні, переносячи витрати своєї діяльності на вартість банківського продукту (рівень “первинної” маржі, від активно-пасивних операцій).

Взаємозв’язок витратного характеру діяльності функціональних підрозділів банку та витратного характеру ланцюжка створення вартості кожного банківського продукту визначає його продуктово-функціональну структуру. Складність та єдність такої структури збільшує ризики недоотримання доходу та втрати вартості капіталу комерційного банку. Тому система його ризик-менеджменту повинна мати у своєму інструментарії такий вид управлінського аналізу, як ФВА, котрий дозволяє розглядати процес створення вартості банківського продукту через призму ефективності функціонування його підрозділів та в подальшому управляти нею.

Список літератури

1. Воропаева, С. В. Функционально-стоимостный подход к анализу прибыльности коммерческих банков [Текст] : дисс. канд. экон. наук: 08.00.12 / Воропаева Светлана Владимировна. – Москва, 2002. – 193 с. – РГБ ОД, 61:03-8/1210-6.
2. Житная, І. П. Теорія економічного аналізу : навч. посіб. / І. П. Житная, І. В. Тацій, П. Є. Житний. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2004. – 336 с.
3. Керимов, В. Э. Современные системы и методы учета и анализа затрат в коммерческих организациях [Текст] : учебное пособие / В. Э. Керимов. – М. : Эксмо, 2005. – 144 с. – (Высшее экономическое образование).
4. Коваль, И. В. Вопросы применения функционально-стоимостного анализа при проектировании системы “человек-машина” [Текст] / И. В. Коваль, А. М. Левичева // Проблеми глобалізації та моделі стійкого розвитку економіки : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. для студ., аспірантів та молодих вчених (Луганськ, 26–28 березня 2008 р.) / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2008. – С. 39–43.
5. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України. Затверджені постановою НБУ від 02.08.2004 № 361 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uapravo.net/data/base58/ukr58073.htm>.
6. Про банки та банківську діяльність [Текст] : Закон України від 22.05.2003 № 2121-3 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uapravo.net/data/base58/ukr58073.htm>.
7. Хамидуллина, Г. Р. Управление затратами: планирование, учет, контроль и анализ издержек обращения [Текст] / Г. Р. Хамидуллина. – М. : Экзамен, 2004. – 352 с.
8. Хлапенев, Л. Е. Бюджетирование функциональных затрат [Текст] / Л. Е. Хлапенев // Вісник Східноукраїнського державного університету. – Луганськ, 2001. – № 12. – С. 225–236.
9. Череп, А. В. Управління витратами суб'єктів господарювання [Текст] : монографія / А. В. Череп. – Харків : ІНЖЕК, 2005. – Ч. 1. – 368 с.
10. Шаповалова, С. М. Функціонально-вартісний аналіз в управлінні затратами підприємства [Текст] / С. М. Шаповалова. – Економіка. Менеджмент. Підприємництво : зб. наукових праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2010. – Вип. 22(1). – С. 160–166.

Отримано 08.12.2011

Summary

In article considers the maintenance and the methodology of application of functionally-cost analysis in the risk management of bank, with taking into account the specific of bank activity, specified the prepotent role of functional constituent in the food-functional structure of bank.